

K İ T A P L A R D A N H A B E R

AKŞİT, OKTAY: *Hellenistik ve Roma devrinde Likya*. İstanbul, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1971. 161 s. 8° = İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1622.

A III 5583.

Oktay Akşit'in bu kitabı, bir bakıma, yazarın 1967'de baskısı tükenmiş olan "Likya Tarihi"ni tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. "Likya Tarihi", başlangıçtan İskender'in ölümüne değin süren dönemi kapsıyordu. Bu kitap ise, Hellenistik ve Roma dönemlerini ele almakta, böylece Likya'nın ilk çağ tarihini bütünlemektedir.

Daha çok bir "siyasî tarih" niteliğindeki bu eserde, Likya'nın Hellen egemenliği altındaki durumu, Roma himayesine girişi, giderek bir Roma eyaleti oluşu anlatıldıktan sonra, askerî, idarî ve toplumsal durumu üstüne bilgi verilmekte, Likya'nın Romalılaşma süreci üstünde durularak, çeşitli kurumlarda kendini duyuran Roma etkisi incelenmektedir.

Kitabın içindekiler şunlardır: Önsöz (7). - Bibliografya (9). - I. Hellenistik dönemde Likya: A. Antigonos Monophthalmos'un hâkimiyetinde Likya (19). - B. I. Ptolemaios'un Likya'yı ele geçirmesi (35). - C. Likya Lysimakhos hâkimiyetinde (39). - D. Likya Seleukos idaresinde (45). - E. Ptolemaios II Philadelphos ve Mısır hâkimiyeti (47). - F. Likya'nın Antikhos III tarafından işgali (51) - G. Rhodos hâkimiyetinde Likya (57). - a) Likya'lıların Rhodos'a karşı isyanı ve I. savaş (60). - b) Rhodos'la II. savaş (61). - c) Rhodos'la III. savaş (63). - H. Likya'nın Roma tarafından Rhodos'tan alınması (65). - II. Roma himayesi altında Likya (71). - A. Likya Birliği'nin teşekkülü (75). - B. Mithradates VI ile savaş ve Likya (87) - C. Denizlerde korsanlık harekâtı ve Likya (91) - D. Dahilî savaşlar ve Likya (93). - E. Brutus ve Likya (99). - F. M. Antonius ve Likya (109). - G. Augustus ve Likya'lılar (113). - III. Roma eyaleti Likya (119). - IV. Askerî, idarî ve sosyal durum (Roma devri). - A. Askerî teşkilât (131). - B. Likya Birliği'nin durumu (133). - C. Birlik şehirlerinin durumu (137). - D. Likya'da imparatorluk kültürü (141). - E. Müsabakalar (143). - F. Diğer ilişkiler (153). - İndeks.

CEZAR, MUSTAFA: *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*. İstanbul 1971. XVI + 660 s. = İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi : 8. B 6478

16. Yüzyıl sonlarında gücünü yitirmeye başlayan Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerinin, imparatorluğun yıkılışını önlemek amacıyla Batı'nın bilgi ve teknolojisinden yararlanarak özellikle askerlik alanında Batı örneklerine göre yenilik yapmak için giriştikleri çabalar, yalnızca siyasal ve yönetsel örgütleri etkilemekle kalmamış,

toplumun kültürel varlığında da değişmelere yol açmıştır. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyelerinden Mustafa Cezar, yedi yıllık yoğun ve uzun soluklu bir çalışmanın ürünü olan bu kitabında, "Batılılaşma" diye adlandırılan bu yönelişlerin kültür ve sanat alanlarında, özellikle plastik sanatların mimarî ve resim dallarındaki yansımalarını ve sanat ve kültür alanında önemli ve yapıcı bir yeri olan Osman Hamdi'nin yaşamını, kişiliğini, çeşitli alanlardaki katkılarını incelemektedir.

Kitap, başlangıçta iki ayrı eser olarak tasarlanan iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yazar, Batılılaşma konusundaki görüşünü belirtmekte; Batı'ya yönelişin toplumun kendisinden gelmediğini, yönetici kadronun zorlamalarıyla yürütülmeye çalışıldığını; bu yönelişin, her şeyden önce, devleti yıkılmaktan kurtarmayı amaçladığını; bu nedenle de, kültür ve sanat alanındaki değişimlerin kimilerinin temelinde kültürel bir değişmeyi hedef tutan bir çabanın değil, devletin varlığıyla birinci derecede ilgili bir askerî ıslahat ya da buna benzer bir sorunun yattığını öne sürmektedir. Daha sonra yazar, III. Ahmed'in Lâle devrinden, III. Selim'in, bilinçli bir düzenleme ve yenilemeye yönelik nizam-ı cedid'ine değin, Batı'nın bilgi ve tekniğinden yararlanarak yenilikler yapma çabalarını tarihsel bir perspektif içinde incelemekte; Osmanlı hükümdarlarının sanatla ilgili konulardaki tutum ve davranışları üstünde durmaktadır. Fransa'nın Rokoko dönemini yaşadığı 18. yüzyıl başlarında, Osmanlı mimarisinde ilk kez barok ve rokoko ile başlayıp, İhtilâl Fransa'sında gelişen imparatorluk (*empire*) üslubuyla süren ve 19. yüzyılda gittikçe yoğunluk kazanarak Türk mimarisinin kendi geleneginden kopmasına, kendi kendine yabancılaşmasına, özgünlüğünü (orijinallliğini) yitirmesine yol açan Batı etkisi, Osmanlı mimarlık örgütü ve hassa mimarları, resim sanatı, Osmanlı sarayında Batılı ressam, Türkiye'de ilk resim sergisi, tiyatro ve müzik alanındaki çabalar gibi konuların incelendiği bu bölümde, özellikle mimariye ve resme ağırlık verilmiştir.

Kitabın ikinci bölümü, müzecilik, arkeolojîlik, ressamlık gibi çeşitli yönleriyle yakın tarihimizin kültür ve sanat yaşamında önemli bir rol oynamış olan Osman Hamdi'ye ayrılmıştır. Yazar, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni dünyanın en önemli müzelerinden biri haline getiren ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin kurucusu olan bu ilginç sanat adamının yaşam öyküsünü geniş ve ayrıntılı bir biçimde sunduktan sonra, onun, müzecilik, arkeolojik kazılar, okullarda resim öğretimi alanlarındaki çalışmalarını inceliyor. Yazarın, Osman Hamdi'nin çalışmalarını, bu alanda daha önce girilen çabaların ışığı altında ele alışı, bir yandan onun katkılarının bir perspektif içinde daha iyi değerlendirilmesi olanağını hazırlıyor, bir yandan da bu bölüme, son yüzyıldaki kültür ve sanatımızın bir tarihçesi niteliğinin kazandırarak, kitabın birinci bölümüyle birlikte bir bütünlüğe kavuşmasını sağlıyor.

Mustafa Cezar'ın eseri, özellikle, içerik bakımından birbirini yineleyen bir iki yazının ötesinde yeterince tanımadığımız Osman Hamdi'nin yaşamına, çok yönlü kişiliğine, sanatına ışık tutması, onun, yakın tarihimizin sanat ve kültür yaşamındaki yerini belirlemesi bakımından önemli bir eserdir. Kitabın içine serpiştirilmiş fotoğraflar, Osman Hamdi'nin 80 tablosunun büyük boy renkli röprodüksiyonları, ayrıca 42 siyah-beyaz röprodüksiyon ve desen, Osman Hamdi'nin yaşamını ve sanatını canlı bir biçimde okuyucuya yansıtmaktadır. Kitaba 71 belge metni ile 33 belge fotokopisi eklenmiştir.

Kitabın içindekiler şunlardır: Önsöz. *I. Bölüm*: Sanatta Batı Etkisinin Başlangıcı ve Etkinin Yolu. *II. Bölüm*: Ondokuzuncu Yüzyıl Hükümdarının Sanatla İlgili Konularda Tutum ve Davranışları ve Güzel Sanatların Genel Durumu. A. Üçüncü Selim ve Güzel Sanatlar. B. İkinci Mahmud Zamanında Güzel Sanatlar. C. Abdülmecid Zamanında Güzel Sanatlar. D. Abdülaziz ve Güzel Sanatlar. Tanzimat Devri ve Sonrasında Yapı Faaliyetleri ve Gayrimüslim Mimarlar. *III. Bölüm*: Osman Hamdi Bey. Osman Hamdi Beyin Ailesi. *IV. Bölüm*: Osman Hamdi Bey ve Müze. A. Osman Hamdi Bey'den Önce Müze. B. Hamdi Beyin Müdürlüğünde Müze. *V. Bölüm*: Osman Hamdi Bey ve Arkeolojik Kazılar. A. Yabancıların Yaptıkları Kazılar. a. Mısır'da Arkeolojik Çalışmalar. b. Irak'taki Kazılar. c. Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün'deki Kazılar. d. Anadolu'daki Kazılar. B. Müze-i Humâyun Adına Yapılan Kazılar. *VI. Bölüm*: Asâr-ı Atika Nizâmnamesi. *VII. Bölüm*: Hamdi Bey'in Kitap Halindeki Eserleri. *VIII. Bölüm*: Ressam Osman Hamdi. *IX. Bölüm*: Resim Öğretiminin Başlamasından Resim Sanatına. a. Mühendishane-i Berr-i Humâyun. b. Resim Öğrenimi ve Askerî Ressamlar Yönünden Harb Okulu. *X. Bölüm*: Seriler Tertibinin ve Güzel Sanatlar Öğretiminin Ele Alınmasını Etkileyen Güzel Sanatlarla İlgili Fikirler. *XI. Bölüm*: Sergiler. A. Sergileme ile İlgili İlk Faaliyetler. B. Şeker Ahmed Paşa'nın Tertiplelediği Sergiler. C. Elifba Kulübünün Sergileri. D. 1882 ve 1883'de Bazı Sergiler. E. Sanayi-i Nefise Mektebi Sergileri. F. 1901 Yılında Tertiplenen Resim Sergisi. G. 1902 Sergisi. H. 1903 Sergisi. *XII. Bölüm*: Güzel Sanatlar Öğretimi Yapacak Okul Kurulması Yolundaki Hareketler. A. Özel Resim Akademisi Açılması. B. Türkiye'de Hükümetin Akademi Kurmak İçin İlk Teşebbüsü. C. Sanayi-i Nefise Mektebinin Kuruluşu. Genel Çizgilerle Osman Bey ve Onun Ölümü. Vesikalar. Vesika Fotokopileri. Bibliyografya. İndeks. Kitaptaki Tablo ve Desenler. Renkli Röprodüksiyonlar. Siyah-beyaz Röprodüksiyonlar ve Desenler.

GOLDZİHER, IGNAZ: *Muslim Studies* (Çev.: C. R. Barber ve S. M. Stern). London, George Allen and Unwin Ltd., I. Cilt, 1967. 10+254 s. II. Cilt, 1971. 378 s.

A III 4562/2

Bu kitap, Ignaz Goldziher'in 1889-90 yıllarında yayımlanmış olan *Muhammedanische Studien* adlı Almanca eserinin İngilizce çevirisidir. İslâm dini ve uygarlığını çağcıl (modern) bir yaklaşımla inceleyen temel eserler arasında önemli bir yer tutan ve aradan geçen bunca yıla karşın değerini yitirmemiş olan bu iki ciltlik eser, İslâmın çeşitli yönlerini konu edinen ve bir bütün olarak, Müslümanlığın ilk iki yüzyıldaki gelişim sürecini yansıtan üç bilimsel denemeden oluşmaktadır.

Birinci denemede, Goldziher, İslâm-öncesi Arap kabile ve toplumlarının - özellikle çöl Araplarının - dinsel inançlarını, toplumsal düzen ve değerler sistemini incelemekte; İslâm öğretisinin Arapların değer sistemiyle uzlaşan yanlarına karşın, temelde çatışan yönleri, bir başka deyişle, Arap kabilelerinin atalardan dal süren töre ve geleneklerine dayanan *mürüve* ile Tanrı'nın ilhamı olan *dîn* arasındaki çelişkiler üstünde durmakta; İslâmın ilk iki yüzyılında, çeşitli uluslar, en çok da İranlılar karşısındaki tutumunu, İslâm dinini yeni benimseyen halkların, özellikle İranlıların Arap üstünlüğü düşüncesine karşı bir tepkisi olarak doğmuş olan *Şuubiyye* hareketini incelemektedir.

Kitapta yer alan ikinci deneme, Goldziher'in, *hadis*'le ilgili ünlü incelemesidir. Bu incelemesinde Goldziher, *hadis*'lerin, İslâmın dinsel, tarihi ve toplumsal gelişim süreci içinde oluştuğunu belirterek; "İslâmın başlangıç tarihine ilişkin belgeler olmaktan çok, gelişiminin daha olgun aşamalarında İslâm camiası içinde beliren eğilimlerin bir yansıması", "İslâm evriminin en değerli kanıtları" olarak gördüğü *hadis*'lerin doğru değerlendirilmesinin, İslâmı anlamının ön-koşulu olduğunu öne sürüyor. Yazar, *hadis*'lerin, İslâm devlet yaşamının gelişimindeki etkileri, mezhep çatışmalarındaki yeri, bir eğitim aracı olarak işlevi (fonksiyonu), *hadis* edebiyatı gibi çeşitli yönlerini inceliyor; birbirine karşı olan grupların, iddialarına dayanak sağlamak amacıyla, kendi eğilim ve amaçlarına uygun *hadis*'ler yaratmaları, ya da ilk biçimleriyle amaçlarına uygun düşmeyen *hadis*'lere yeni sözler eklemeleri ve buna karşı gösterilen tepkiler üstünde duruyor; "tüm düşünce akımlarının ve karşı-akımların bir *hadis* biçiminde dile getirildiğini, giderek bunlara dinsel ya da akılcı açıdan tepki gösterildiğini" belirtiyor. Goldziher, Emevî ve Abbasilerde Müslümanlığın gelişimini incelerken, Emevîlerde dinsel öğelerin kamu içindeki etkisinin çok az olmasına karşın, Abbasi yönetiminin, dinsel hukukun gelişimine, kamu hukukunun dinsel bir ruhla biçimlenmesine önem verdiğini belirtiyor; 2. ve 3 yüzyıllarda İslâm hukukunun bir sistem olarak oluşumunu inceliyor.

Kitapta yer alan üçüncü deneme, İlk dönemlerinde İslâmın özüne aykırı olmakla birlikte, daha sonraki gelişiminde çok önemli bir rol oynamış olan din uluları (ermişler) kültürü üstünde durulmaktadır. Kitap, İslâmla ilgili çeşitli konularda kısa incelemeleri de kapsamaktadır.

Kitabın içindekiler şunlardır: I. Cilt: Önsöz. Giriş: Mürüvve ve Din. II. Arap Kabileleri ve İslâm. III. Araplar ve Acemler. IV. Şuubiyye. V. Şuubiyye ve bilimdeki Yansıması: a) Soybilim (Jeneoloji), b) Filoloji. Ekler ve Açıklamalar: I. El-Cahiliyye ne demektir. II. Putperestlik ve İslâmda Ölülere Saygı. III. Putperestlik ve Müslümanlıkta dilin kullanılışı. IV. Bir saygı sunma aracı olarak künye. V. Beyaz ve kara derili insanlar. VI. Türklerle ilgili *Hadis*'ler. VII. Araplaşmış İranlı şairler. İndeks.

II. Cilt: Kısaltmalar. Önsöz. *Hadis*'in gelişimi üstüne: I. *Hadis* ve *Sünne*. II. Emevîler ve Abbasiler. III. İslâmda tarafların çatışmaları ile ilgili olarak *Hadis*. IV. İslâmda *Hadis* uydurulmasına karşı tepki. V. Bir eğitim aracı olarak *Hadis*. VI. *Talebü'l- Hadis*. VII. *Hadis*'in yazılması. VIII. *Hadis* edebiyatı. İslâmda din ulularına saygı. Ekler ve Açıklamalar: I. Din mücahitleri olarak Emevîler. II. *Hadis* ve Yeni Ahit. III. Kur'anın taklitleri. IV. *Hadis* edebiyatında kadınlar. V. Kutsal Yerlerde Sınama. İndeks.

HEYD, URIEL: *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, Oxford, Clarendon Press, 1973. xxxii + 340 s. 8°.

A III 7508.

Kudüs İbrani Üniversitesi Müslüman Halklar Tarihi profesörü Uriel Heyd'in, yaklaşık olarak on yıllık bir inceleme ve araştırmanın ürünü olan bu eseri, yazarının 1968 Mayıs'ında ölümü üzerine, özellikle İbrani Üniversitesi'nin isteğiyle, V. L. Ménage tarafından baskıya hazırlanmıştır. V. L. Ménage, kitabın önsözünde, bir

iki dipnotu eklemenin ve özellikle kitabın ikinci bölümünde bazı küçük üslup değişikliklerinin ötesinde, Heyd'in elyazmasını aynen yayımladığını, yalnızca kitabın Kısaltmalar, Elyazması kaynaklar listesi, Transkripsiyon, Konu ve terimler dizinleri ve Lügatçe bölümlerini kendisinin eklediğini belirtiyor. Bu arada, Heyd'in, bazı notları kapsayan dosyalarından anlaşıldığına göre, ikinci bölümün, gerçekte Heyd'in yazmayı tasarladığının yarısını ancak biraz aştığına değiniyor.

Heyd'in bu eseri, 15-18. yüzyıllarda Osmanlı ceza kanunu ve bu kanunun uygulanmasını sistemli bir biçimde inceleme amacına yöneliktir. Eserin birinci bölümünde, yazar, "19. yüzyılda girişilen Batılılaşma çabalarından önce, bir Müslüman devlette ortaya çıkan belli başlı tek laik ceza yasası" olarak nitelediği Osmanlı ceza kanununun gelişimini ele almaktadır. Heyd, bu kanunun değerlendirilmesinin, büyük ölçüde, nasıl ve ne oranda uygulandığına bağlı olduğunu belirttikten sonra, imparatorluğun parlak dönemini yaşadığı 15 ve 16. yüzyıllarda kanunun tam anlamıyla uygulanması için büyük çabalar harcandığını, ancak 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak ceza kanununun bir yana bırakıldığını, fermanlardan örnekler vererek açıklamaktadır. Bu bölüm, Osmanlı ceza konusunun metnini ve İngilizce çevirisini de kapsamaktadır.

Kitabın ikinci bölümünde, Osmanlı İmparatorluğu'nda ceza kanununun uygulaması ele alınmakta; "kanun" ve "örf" terimleri, kanunnamelerin yasal niteliği, Şerî'at'ın yanı sıra, Sultanlarca kanunnameler çıkarılmasınin gerekçe ve amaçları, kanunlarla Şerî'at'ın çatışması, kanunların Şerî'at'a uygunluğunu sağlamak için 16. yüzyıl şeyhülisâmlarınca girişilen çabalar üstünde durulmaktadır. Bu bölümün kapsamına giren diğer konular arasında, suçun niteliği, ya da başka bir deyişle, suçun kime karşı işlendiği (*hakku'llah, hakku'l-âdem, hakku's-saltana*); yargı organları, kadılar, kadı naibleri ve askerî makamlar (valiler, Sultanın özel olarak yargı yetkisi tanıdığı kimseler ve bir ölçüde timar sahipleri), kadılarla valiler arasındaki sürtüşmeler, özel mahkemeler, divân, en yüksek yargı makamı olarak Sultan; yargılama yöntemleri, tutuklama, duruşma gibi çeşitli yargılama aşamaları, kefalet, zaman aşımı, yargının temyizi, ceza türleri ve cezaların uygulanması, tazminat, diyet gibi konular yer almaktadır.

Kitabın içindekiler şunlardır: Eseri yayımlayanın önsözü (x1). - Kısaltmalar listesi (xv). - Elyazması kaynaklar listesi (xxix). - Transkripsiyonla ilgili açıklama (xxx1). - Giriş (1). - *Birinci bölüm*: I. Osmanlı ceza kânunnâmesi'nin gelişimi: 1. II. Sultan Mehmed'in cezaî ve malî kanunnâmesinin düzenlenişi ve tarihi (7). - 2. Kefalonya ve Karadağ'da yaşayan Hristiyan tebaa için çıkarılan kanunnâmelerdeki ceza hükümleri (14). - 3. *Siyâsetnâme* (15). - 4. II. Sultan Bayezid'in ceza kânunnâmesi (18). - 5. Muhteşem Sultan Süleyman'ın ceza kânunnâmesi (24). - 6. 17. yüzyıla ait bir kânunnâme (32). - Ek: Kânunnâme elyazmalarının listesi (33). - II. Eyalet kânunnâmelerinde ceza hukuku (38). - III. Dulkadır ceza hukuku: 1. Dulkadır ceza kanunu (44). - 2. İki Dulkadır para cezası listesi (50). - IV. Osmanlı ceza kânunnâmesi: 1. Metin (54). - 2. Çeviri (İngilizce) (93). - V. Dulkadır kanunlarının çevirisi (132). - VI. Uygulamada Osmanlı ceza kânunnâmesi: 1. Ceza kânunnâmesinde sonradan yapılan düzeltmeler (148). - 2. Kânunnâmelerin bir yana bırakılması (152). - Sözcükler dizini (158). - *İkinci bölüm*: Osmanlı İmparatorluğu'nda ceza hukukunun uygulanması: I. Kanun: 1. "kanun" terimi (167). - 2.

“örf” terimi (168). - 3. Kânûnnâmelerin yasal niteliği (171). - 4. Ceza kanunları (176). - 5. *Kânûn*'la *Şerî'at* arasındaki çatışma (180). - 6. *Müftî*'lerin tavrı (183). - 7. *Siyâseten* cezalandırma (192). - 8. *Sa'ibü'l-fesâd* (195). - 9. *Siyâsetü's-şer'iyye* (198). - 10. *Hakku's-saltana* (204). - II. Mahkemeler: 1. Giriş (208). - 2. “Laik” makamlar (209). - 3. Kadılar (212). - 4. Kadılar ve *kânûn* (215). - 5. Kadı ve vali arasındaki sirtüşme (219). - 6. Özel mahkemeler ve ayrıcalıklar (221). - 7. Sadrazam *dîvan*'ları (224). - 8. Sultan (227). - 9. *Tefîiş* (228). - 10. *İhtisâb*: pazar yerlerinin ve kamu ahlâkının denetimi (229). - III. Yargılama: 1. Tutuklama (235). - 2. Kefalet (238). - 3. Zaman aşımı (240). - 4. Kadıların görev ve yetkileri (242). - 5. Dâvâcı ve dâvâlı (241). - 6. Yargılama usûlü (244). - 7. *Sulh* ve tazminat (247). - 8. Suçsuzluk andı (yemin) ve tanıklık ve yemine dayanan beraet (250). - 9. İşkence (252). - 10. Hüküm (254). - 11. Temyiz (257). IV. Ceza: 1. Giriş (259). - 2. *Siyâset*: Ölüm cezası ve ağır bedeni cezalar: a) *Siyâset* terimi (259). - b) Ölüm cezasıyla cezalandırılan suçlar (260). - c) Ölüm cezasının yöntemleri (262). - d) Ağır bedeni cezalar (264). - e) *Siyâset* cezasının yerine getirilme usûlü (266). - f) Özel durumlar (269). - g) *Bedel-i siyâset* (270). - 3. *Ta'zîr* (271). - 4. Para cezaları (275). - a) Terimler (275). - b) Para cezasıyla cezalandırılan suçlar (277). - c) Para cezalarının malî niteliği (279). - d) Para cezası ve *şerî'at* (280). - e) Para cezasının tür ve dereceleri (283). - f) Gayrimüslimler ve diğer özel durumlar (286). - g) Para cezasını alanlar (289). - h) Para cezasının *mukata'a*'ya verilmesi (295). - i) Gayri kanunî ve aşırı para cezaları (296). - 5. *Teşîr* (299). - 6. Hapis (301). - 7. Sürgün (303). - 8. Kürek cezası (304). - 9. Tazminat (307). - 10. Diyet (308). - Sonuç (312). - Ekler: I. Kaynaklarla ilgili açıklama (314). - II. Moğallar zamanında Hindistan'da ceza hukuku (317). - Adlar dizini (319). - Konu ve terimler dizini (324). - Lûgatçe (337).

İNALCIK, HALİL: *The Ottoman Empire, the Classical Age 1300-1600* (Çev.: Norman Itzkowitz ve Colin Imber). London, Wiedenfeld and Nicolson, 1973. 57 res., 2 harita. 4°.

A III 7195

Bir süredir Chicago Üniversitesi tarih bölümünde ders veren, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Halil İnalçık'ın Türkçe olarak yazdığı bu eser, Norman Itzkowitz ve Colin Imber tarafından İngilizceye çevrilmiştir.

Eserin önsözünde, Prof. İnalçık, “Osmanlı toplum ve kurumlarına bir giriş” niteliğinde olduğunu söylediği kitabının genel okuyuculara yönelmekle birlikte, bu alanda araştırma yapanlar için de bir ölçüde yararlı olabileceğini belirtmektedir.

Kitap, 13. yüzyılın 14. yüzyıla dönüştüğü sıralarda, kendini *gaza*'ya adanmış küçük bir sınır beyliği iken Anadolu ve Balkanlarda eskiden Bizans egemenliğindeki toprakları ele geçirerek büyüyen, giderek Arap ülkelerini de egemenliği altına alarak İslâm dünyasının en güçlü devleti durumuna yükselen, 16. yüzyılda Orta Avrupa'dan Hint Okyanusu'na dek uzanan bir dünya devleti olan, böylece gücünün doruk noktasına ulaştıktan sonra, 17. yüzyılın uzun ve yıpratıcı savaşlarıyla gücünü yitirmeye başlayan, 18. yüzyılda çöküntü dönemine giren, Avrupa'nın üstünlüğü

karşısında siyasal ve ekonomik bakımlardan bağımlı bir duruma gelen Osmanlı İmparatorluğu'nun, başlangıçtan Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası olan 1590 yıllarına değin süren birinci dönemini konu edinmektedir. Yazar, önce 1300 - 1600 yılları arasında Osmanlı devletinin siyasal tarihi üstünde durmakta, ardından Osmanlı devlet kavramı, saray, merkez ve eyalet yönetiminin örgütlenmesi, toplumsal ve ekonomik kurumları ayrı ayrı ele alıp incelemekte, yeni bir bileşime varmaya çalışmaktadır.

Çoğu daha önce yayımlanmamış kaynaklardan alınan elli yedi resim ve iki harita kitaba bir özellik kazandırmaktadır.

Kitabın içindekiler şunlardır: *Birinci bölüm*: 1300 - 1600 yılları arasında Osmanlı tarihinin özeti: Giriş: Osmanlı tarihinin dönemleri (3). - 1. Osmanlı devletinin kökenleri (5). - 2. Beylikten İmparatorluğa, 1354 - 1402 (9). - 3. Karışıklık ve durumun düzelmesi (17). - 4. Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin kuruluşu, 1453-1536 (23). - 5. Bir dünya devleti olarak Osmanlı devleti, 1526-96 (35). - 6. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi (41). - *İkinci bölüm*: Devlet: 7. Osmanlı hanedanının yükselişi (55). - 8. Tahta geçme yöntemi (59). - 9. Osmanlı devlet kavramı ve sınıf sistemi (65). - 10. Hukuk: Sultanî hukuk (Kânûn) ve dinî hukuk (Şerât) (70). - 11. Saray (76). - 12. Merkezî yönetim (89). - 13. Eyalet yönetimi ve timar sistemi (104). - *Üçüncü bölüm*: Ekonomik ve toplumsal hayat: 14. Osmanlı İmparatorluğu ve uluslararası ticaret (121). - 15. Osmanlı kentleri ve yol şebekesi, kentsel nüfus, loncalar ve tüccarlar (140). - *Dördüncü bölüm*: Osmanlı İmparatorluğu'nda din ve kültür: 16. Bilim, Medrese ve Ulemâ (165). - 17. Osmanlılarda bilim (173). - 18. Bağnazlığın zaferi (179). - 19. Halk kültürü ve tarikatler (186). - Osmanlı hanedanının soy kütüğü (204). - Osmanlı tarihinin kronolojisi (207). - Sözlük (217). - Notlar (227). - Seçilmiş bibliyografya (233). - Dizin (249).

İPŞİROĞLU, M. Ş.: *İslâm'da Resim, Yasağı ve Sonuçları*. İstanbul, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A. Ş., 1971. 168 s., 128 res. 4° = Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 137, Sanat dizisi, 14.

B 7086.

_____ : *Das Bild im Islam, ein Verbot und seine Folgen*. Wien und München, Verlag Anton Schroll 8 Co., 1971. 174 s., 128 res. 4°.

B 6466.

İpşiroğlu'nun bir sanat tarihi niteliğindeki bu eseri, yazarının belirttiği gibi, İslâm sanatını oluşturan güçlerin neler olduğu, bu sanatın nasıl bir yaşama davranışını yansıttığı sorularına karşılık arama amacına yöneliktir. Yazar, bu soruları, İslâm minyatür sanatı çerçevesi içinde kalarak cevaplandırmaya çalışmaktadır.

İslâm dininin resmi (tasviri) yasaklamasının kökeninde put yasağının bulunduğu, çünkü İslâmiyetin doğduğu yıllarda resmin putla eş anlamlı ve özdeşleşmiş olduğunu belirten yazar, İslâm dünyasında, Batı resminin tersine, doğaya, duyular dünyasına kapalı, süsleme ve sembollere dayalı soyut bir resmin, "kavramsal" resmin doğup geliştiğini öne sürmektedir. Yazar, bu "kavramsal" resmin, dış dünyayı

gölge ve hayal (*zill ü hayal*), görünenin ötesindeki değişmez gerçeğin bir yansıması olarak gören ve bir ölçüde, özellikle aydın çevrelerde ve İslâm mistiklerinde kendini duyuran Eflâtun öğretisinden de etkilenen İslâmî düşüncenin ürünü olduğunu belirtmektedir.

Daha sonra yazar, Halifeler zamanından başlayarak geç-Abbassiler döneminde İslâmî resim sanatının doğup gelişmesini, bu geleneksel gelişim çizgisinin Moğollar döneminde kesintiye uğramasını ve Moğol üslubunun egemen oluşunu, Timur ve Safevîler zamanında İran'da resim sanatını, Osmanlılarda kitap ressamlığının gelişmesini kronolojik bir sıra izleyerek incelemektedir.

Kitapta yer alan, az bilinen ya da daha önce yayımlanmamış 47'si renkli ve çoğunluğu büyük boy 128 resim, esere ayrı bir değer katmaktadır.

Kitabın içindekiler şunlardır: *Giriş* (9). – Tek tanrılı dinlerde resim yasağı (Yahudilikte resim yasağı. Hristiyanlıkta resim kavgası. İslâmlıkta resim yasağı. Şiilik ve Sünnilik) (15). – Halifeler devrinde resim sanatı (Devlet gücü ve resim. Antik ve Sasanî sanat geleneklerinin etkisi. İslâm İmparatorluğu'nun çökmesi ve sanatın kamulaşması. Kitap ressamlığının doğuşu. Bilimsel kitaplar. Hafif edebiyat kitapları. Aşk hikâyeleri. Resim sanatında günlük hayat. Hükümdar resimleri. İslâm düşüncesini yansıtan resim. İslâm'da mistik öğretiler. Mistik öğretilerin resim sanatı üzerindeki etkisi) (33). – Moğol egemenliği altında İran (Moğal istilâsı. Şahnâme'nin resimlendirilmesi. Câmîü't-Tevârih'in resimlendirilmesi. Dinî resimler ve erken miraç sahneleri. Moğollar devrinde manzara ressamlığı. Moğollar devrinde ele alınan diğer konular. Moğol üslubu. "Moğol üslubu" deyimi üzerine bir açıklama) (49). – Timurlular ve Safevîler devrinde İran'da resim sanatı (İran'da manzara ressamlığının doğuşu. "Nizâmî'nin resim dili" ve antoloji manzaraları. Hamse minyatürleri. İslâm resim sanatında ilk çöküntü belirtileri) (85). – Osmanlıların İslâm kitap ressamlığına katkısı (Fatih Sultan Mehmet devri. Osmanlılarda kitap ressamlığı. Kanunî Sultan Süleyman'ın Irak seferi. III. Murat Sürnamesi. Osmanlı kitap ressamlığının sonu) (111). – Sonuç (153).

KÁLDY - NAGY, GYULA: *Kanunî Devri ve Budin Tahrir Defteri* (1546 – 1562). Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971. 374 s.

A III 5309.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin 177. yayını olan bu kitap, Macar tarihçisi Káldy-Nagy'nin, "Macaristan'da Türk egemenliğini daha yakından tanıtmak" amacıyla yayımladığı iki tahrir defterini kapsamaktadır. Söz konusu defterler, Başbakanlık Arşivinde bulunan 1546 ve 1562 yıllarına ait tahrir defterleridir.

Kitapta bazı dizgi ve okuma yanlışlıkları dikkati çekmektedir. (Örneğin, *zeâmet-i Gazanfer*, *zemat-e-i Gazanfer*; *berevat*, *beverat*; *canib*, *vanib*; *rûsum-ı örfiye*, *rûcum-ı örfiye* olarak dizilmiş; *mutasarruf*, *mutasarruf*; *mütehammil*, *mütehammul*; *talib*, *taleb*, v. b. olarak okunmuş). Buna karşılık, tahrir defterlerindeki kişi ve yer adlarının, çeşitli Macarca kaynakların karşılaştırmalı olarak incelenmesinden de yararlanılarak Macarca doğrularının belirtilmesi ve *diâk* (kâtib), *biró* (muhtar), *kapu* (kapı), *kovács* (demirci), *mester* (usta), *pap* (papaz), *szolga* (hizmetçi), *tó* (göl), *város* (şehir) vb. Macarca söz-

cüklerin doğru okunmasının sağlanması bakımından Káldy-Nagy'nin yararlı katkısını belirtmek gerekir.

Kitabın içindekiler şunlardır: I. Kanunname-i Reaya-i Budin ve Liva-i Estergon ve Liva-i Hatvan ve Liva-i Noviograd. 1. Kanunname-i İskeleha-i Budin ve Estergon 2. Kanunname-i İskeleha. II. Nahiye-i Budin der Liva-ı Paşa. III. Nahiye-i Visegrad Tabi'-i Budin. IV. Nahiye-i Cezire-i Kuvın, Tab'-i Budin V. Nahiye-i Vác. Tabi'-i Budin. VI. Nahiye-i Peste Tabi'-i Budin. VII. Nahiye-i Keçskemét Tabi'-i Peste.

SARAÇ, CELÁL: *İyonya Pozitif Bilimi Temel Kaynakları ve Etkileri*. İzmir, Bornova, 1971. X+226 s., şek. 8° = Ege Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü yayınları, 1.

A III 5595

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Celál Saraç'ın bu eseri, Ankara Fen Fakültesi'nce bastırılan fizik ders kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanan *Memento-Larousse Fizik* çevirisinin başında yer alan "tarihi özet" ler, çeşitli dergilerde yayımladığı makaleler ve Ege Üniversitesi Fen Fakültesi'nde bir kaç yıldanberi düzenli olarak verdiği pozitif bilim tarihi derslerinin bütünlük sağlayacak bir biçimde derlenmesinden oluşmuştur.

Yazar, eserin önsözünde, kitabının, "amatörce" bir çabanın ürünü olduğunu, belli bir bilim dalının belli bir tarihsel dönemdeki gelişiminin derinlemesine bir çözümlemesi olmayıp, özellikle öğrencilere ve konuya ilgi duyan aydınlara seslendiğini belirtmektedir.

Bilim ve tekniğin uygarlığın temel öğelerinden biri olması nedeniyle, yazar önce uygarlık kavramı üstünde durmakta; uygarlığın jeolojik, coğrafi, ekonomik vb. koşullarını, düşünsel ve tinsel (manevî) öğelerini ele almakta; daha sonra bilimin doğuşu ile ilgili kısa bir açıklama yaparak, eserin ana konusu olan ilk çağ bilimine geçmektedir. Önce, eski Mısır ve Mezopotamya'da pozitif bilimler ve teknik üstünde durmakta, ardından, eski Yunan biliminin oluşumuna katkıda bulunan bazı Finike, İbranî ve Hitit kaynaklarına kısaca değindikten sonra, İyonya'da pozitif bilimin konusunu daha ayrıntılı bir biçimde ele alarak, çeşitli okullar ve sistemler üstüne bilgi vermektedir.

Kitabın içindekiler şunlardır: Giriş: Bilim tarihi üzerine (3).- *I. Bölüm*: Medeniyet kavramı üzerine: A. İlk tarifler ve şartlar (Medeniyetin temel unsurları. Jeolojik faktörler. Coğrafi şartlar. Su. Ekonomik şartlar. Ziraat. Şehir hayatı. Irk meselesi) (15).- B. Medeniyetin entellektüel unsurları (Dil. Eğitim. Yazı-edebiyat. Bilim-fen ve teknik. San'at-felsefe) (22).- Medeniyetin manevî unsurları (Örf ve âdetler. Ahlak kuralları. Yazılı kanunlar. Evlilik müessesesi. Toplum ahlâkı. Din) (28).- *II. Bölüm*: Bilimin doğuşu - Genel açıklama (Kâhinlik. Ateş. Çeşitli yazı ve rakamlar) (34).- *III. Bölüm*: İlk çağ bilimi (37).- A. Eski Mısır (Eski Mısır tarihinin önemli devirleri. Belgeler-papirüsler) (38).- B. Mezopotamya (Tarihî özet ve belgeler-tabletler) (43).- *IV. Bölüm*: Giriş: Hesab'ın bilgi ve bilim konusu olarak doğuşu (47).- A. Eski Mısır'da matematik -astronomi ve teknik (Eski Mısır matematiği. Dört işlem. Kesirler.

Cebir işlemleri. Eski Mısır geometri ve metrolojisi. Eski Mısır astronomisi. Eski Mısır teknolojisi (49). - B. Mezopotamya matematik-astronomi ve tekniği (Mezopotamya aritmetiği. Mezopotamya cebri. Mezopotamya geometri ve metrolojisi. Mezopotamya astronomisi. Mezopotamya takvimi. Mezopotamya'da astronomik gözlem âletleri) (73). - Eski Yunan biliminin doğuşundan önceki diğer bazı kaynaklar (Fenike. Eski İbraniler. Hititler) (108). - V. Bölüm: Eski Yunan pozitif bilimi: I. Ege medeniyeti ve İyonya'nın doğuşu (114). - II. İyonya pozitif bilimi (122). - Genel açıklama. Miletos okulu (Thales. Anaximandros. Anaximenes. Herakleitos) (122). - Fisagor okulu (Okulun genel karakteristiği. Fisagor okulu matematiği. Şekil-sayılar. Lineer, düzlem ve sulp sayılar. Toplamalı sayılar. İrrasyonel değerler kavramı) (131). - Başlıca Fisagorcular (Arhitas. Aristoxenes. Hippiasos. Filolaos. Eudoxos) (146). - Elea okulu (149). - VI. Bölüm: Büyük sistemler. Atomistler (Empedokles. Anaxagoras. Leukippos ve Demokritos) (135). - VII. Bölüm: Sofistler (Protagoras-Gorgias-Sokrates) (164). - VIII. Bölüm: Atina okulları. Akademya ve lise (Eflâton. Aristo. Aristo fiziği) (168). - IX. Bölüm: İskenderiye okulu (Oklides. Aristarhos. Arşimed. Apollonyos. Hipparhos) (187). - X. Bölüm: Ek notlar (200). - Temel tarihî kaynaklar (220). - II. π sayısı üzerine (206). - İlk çağda başlıca medeniyet ve bilim aşamaları Senkronik tablo) (211). - Bibliyografya (218). - Dizin (223).

SEZGİN, FUAT: *Geschichte des Arabischen Schrifttums*, IV. Cilt., Leiden, 1971. X+398 s.
A III 1603

Fuat Sezgin'in Arapça elyazmalarıyla ilgili olan bu eseri, Karl Brockelmann'ın, iki ciltlik ünlü "Geschichte der Arabischen Litteratur" adlı kitabının eksikliklerini giderici nitelikte önemli bir eserdir.

Ünlü Alman oryantalisti ve Türkolog Karl Brockelmann'ın, 1895-1900 yılları arasında yazılmış olan eseri, yalnızca Araplarca değil, Arap olmayanlarca da yazılmış tüm Arapça yazma ve basma eserleri ve bu eserlerin yazarlarını tanıtan çok önemli bir başvurma kitabı olarak uzun yıllar oryentalistler için vazgeçilmezliğini korumuştur. Brockelmann, 1937-1942 yılları arasında yazdığı üç ciltlik bir Ek'le, eserin içeriğine yeni bilgiler eklemiştir. Eserin, 1943-1947 yılları arasında yayımlanan yeni baskısında, Ek'in üçüncü cildine sürekli olarak atıfta bulunulmakta, böylece araştırmacılar için kolaylık sağlanmaktadır.

İkinci dünya savaşının ardından, Uzak Doğu halklarına duyulan ilginin büyük ölçüde artması, dolayısıyla Arap edebiyatına ilişkin araştırmalara eskisine oranla hız verilmesi, öte yandan Arap milliyetçilik akımının gelişmesiyle Arap ülkelerinde de kendi edebiyatlarıyla ilgili yayınların çoğalması, Brockelmann'ın eserinin giderek değerini yitirmesine yol açtı. Arapça yazma kitaplıklarının gün geçtikçe zenginleşmesi ve yeni katalogların yayımlanması, eski katalogları geçersiz kıldı. Ancak, bu arada birçok eski yazma da tanıtılmamış durumda kaldı. Bu nedenle, Brockelmann'ın kitabı, günümüz için eskimiş, değerini yitirmiş olmakla birlikte, eski yazmalar bakımından gene de önemini korumaktadır.

Fuat Sezgin, I. cildi 1967, III. cildi 1970, IV. cildi 1971 yıllarında yayımlanan, II. cildi ise çıkmamış olan eserinde, Brockelmann'ın eserinin tüm eksik ve kusurlarını

giderecek bir biçimde, eldeki bütün Arapça yazmaları tanıtmakta, yazarlarının hayatlarına ilişkin bütün kaynakları ve yeni yayınları belirtmekte, eserlerin niteliği hakkında kısa açıklamalar yapmakta, yayımlanmış olanları bildirmekte, yazmaların nerede bulduklarını belirtmektedir. Yöntem bakımından, Sezgin, Brockelmann'ın yöntemine uygun bir yol izlemiş, yalnız yazarlar hakkında daha geniş, gerektiğinde çözümleyici ve eleştirici nitelikte bilgiler vermiştir. I. cildin sonunda, Arapça yazmaları kapsayan koleksiyon ve kitaplıklarla ilgili olarak verilen bilgi, Sezgin'in çok zengin malzmeden yararlandığını göstermektedir. Yazar, ayrıca basılı malzemeyi toplamak ve değerlendirmek için de çok büyük bir çaba harcamıştır. Bütün bunlar, büyük bir emek ürünü olan bu eseri, değerli ve birçok bakımlardan Brockelmann'ın eserinden daha üstün kılmaktadır.

Eserin kapsadığı bölümler şunlardır (Hicrî 430 tarihine değin): I. Cilt: Kur'an bilimleri (ulum-i Kur'aniyye), Hadis, Tarih, Fıkıh, Dogmatik, Tasavvuf. III. Cilt: Tıp, Eczacılık, Zooloji, Baytarlık. IV. Cilt: Kimya ve Simya, Botanik, Tarım.

ŞADAN KARADENİZ

